

הארץ, עמוד הדעות, 18 בפברואר 1996

עידן הגושים הגדולים שהתחיל בפוליטיקה הישראלית מעלה ביתר שאת את חידת העדר הגוש הערבי. כיצד זה מצליחים הערבים אזרחי ישראל להניח לפוטנציאל האלקטורלי שלהם - עד 12 מנדטים - להישחק בין רשימות רבות כל-כך?

השאלה מתחדדת הפעם במיוחד בגלל החפיפה האידיאולוגית והאסטרטגית המושלמת בין כל המפלגות ה"ערביות", מצב שהתבהר מאוד אחרי גוויעת הקומוניזם. הצי תשובה לחידה זו נמצאת במפלגות הציוניות. מאז קום המדינה היתה לכל מפלגות השלטון, מימין ומשמאל, עדנה במגזר הערבי. עד שנות ה-80 הצליח הרוב היהודי, בתכסיסים משפטיים מגוונים, למנוע הקמת מסגרות פוליטיות ערביות עצמאיות. הברירה שנותרה לערבים היתה לתמוך במפלגות ציוניות, או להישאר בבית. שינוי מסוים חל בשנות ה-60, כשהציבור הערבי גילה את מק"י הקומוניסטית, שרוב בוחריה עד אז היו יהודים. בתוך שנים מספר נעשתה מק"י בהדרגה למפלגה שעניינה העיקרי ייצוג הלאומיות הפלשתינית המדוכאת בישראל.

אך גם אחרי הסתערבות מק"י, רק"ח וירשתה חד"ש, ואפילו אחרי הופעת הרשימה המתקדמת ומד"ע בשנות ה-80, נותרו עדיין תמריצים רבים לערבים בישראל להצביע למפלגות ציוניות. קיפוח קבוצתי מתמשך יוצר תמריץ לפרטים, למשפחות ולקבוצות מקומיות אחרות להתארגן כבלוקים של קולות עוברים לסוחר בשוק המפלגות. מצב זה לא השתנה: גם אם קיפוח אזרחי ישראל הערבים מתמתן, הוא עדיין כאן, ואתו הנטייה לחבור כוחות עם מפלגות שלטון.

העובדה שבהיסטוריה הפוליטית של ישראל לא היתה עד כה מפלגה ערבית אותנטית שהצטרפה לקואליציה, ושכל הנציגים הערבים העצמאיים הוקפאו עד כה מחוץ למעגלי העשייה המדינית וההשפעה, רק מעמיקה את התלות במפלגות הציוניות. ההצלחה חסרת התקדים של התפקדות הערבים למפלגת העבודה - קרוב ל-10% מכלל המתפקדים הם ערבים - ממחישה את הרצינות שבה משחקים המפלגה ופעיליה הערבים את המשחק הפעם.

יצחק רבין, שכיהן כשר הביטחון לפני בחירות 1988 ושגלגל חלקו בדיכוי האינתיפאדה ירדו מאוד שיעורי ההצבעה לעבודה במגזר הערבי באותה שנה, היה לנכס אלקטורלי בעקבות תהליך השלום, ועוד יותר אחרי הרצח. ארבעה או חמישה מנדטים לעבודה במגזר הערבי הם תחזית סבירה; מנדט נוסף למרצ, ואולי למפלגה ציונית אחרת, גם הם באים בחשבון - מה שמשאיר פוטנציאל מוגבל של חמישה עד שבעה מנדטים לכל השאר.

אם מביאים בחשבון שהמפה הפוליטית במגזר הערבי התעבתה והתגוננה מאז שנות ה-80 מבינים שיש פחות מדי מנדטים ויותר מדי תנועות ממוסדות, פוליטיקאים שאפתנים ומנוסים, כבוד ואגו. כל איחוד כוחות פוליטיים במגזר הערבי כרוך בכך שלפחות איש ציבור ידוע אחד - חבר כנסת, מזכיר כללי או ראש מועצה ותיק - ייאלץ למחול על כבודו ולוותר על מקומו. כך גם במרוץ בין התנועות: התמרון הדחוק סביב המקומות הריאליים המועטים והכורח להגיע להסכמה פומבית ברורה בזמן קצר מחייבים שתנועה זו או אחרת תודה שהיא שווה פחות מרעותה - משימה קשה, אולי לא אפשרית בתרבות הפוליטית המאפיינת את המגזר הערבי בישראל.

שיקול העוצמה המשולבת שתיתוסף לרשימה מאוחדת מתנגש איפוא בנטיית ההנהגות לרוץ לבד, יהיה מה שיהיה. כך היה ב-1992 עם מיעארי, שכישלונו להגיע לאחוז החסימה והעדר הסכם עודפים בינו לבין חד"ש או מד"ע עלו לערבים במנדט. קל יותר להשיג איחוד בין אישים ותנועות ערביים שאינם מיוצגים בכנסת הנוכחית. אחמד טיבי כבר נמצא בהליכי איחוד עם השייח עאטף, איש אחד הפלגים האיסלאמיים מכפר קנה, ולא מן הנמנע שגם שרידי הרשימה המתקדמת יצטרפו. באופן דומה עשויה חד"ש לאסוף סביבה תנועות קטנות כמו בני הכפר, א-נהדה או ברית שוויין.

השאלה הגדולה היא מה ייפול בין הבכירים - האשם מחמיד, איש חד"ש, עבד אל והב דראושה, איש מד"ע, ואחמד טיבי. כל איחוד, ולו חלקי, בתוך המשולש הזה, יהיה מהפך. גם הסכם עודפים יהיה הישג גדול.